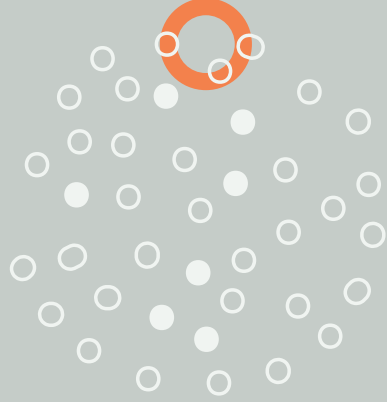

YOKSULLUĞUN SUÇ OLMAKTAN ÇIKARILMASI RAPORU

DERİN
YOKSULLUK
AĞI

Bu rapor; Birleşmiş Milletler Yeterli Barınma Özel Raportörü ve Birleşmiş Milletler Aşırı Yoksulluk ve İnsan Hakları Özel Raportörünün "Evsizlik ve Aşırı Yoksulluğun Suç Olmaktan Çıkarılması" Ortak Raporuna Katkı Çağırısına yönelik hazırlanmıştır.

"Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Açık Alan Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır."

Giriş

"Kişilerin; dilencilikle veya kağıt toplayıcılığı, seyyar satıcılık gibi günlük ve güvencesiz işlerle geçimlerini sağlamaya çalışmak durumunda kalması veya evsizlik yaşamaları kişilerin çalışma ve yeterli yaşama standartlarına erişim haklarının ihlal edildiğinin göstergesidir. Kabahatler Kanunu aracılığıyla evsizlik ve aşırı yoksulluğun cezalandırılması insan hakkı ihlalidir."

Türkiye’de kamuya açık tüm alanlarda veya belirli yerlerde dilenmeyi, yemek yemeyi, uyumayı veya kişisel hijyenik faaliyetlerde bulunmayı yasaklayan yasa ve yönetmelikler:

Türkiye’de dilenmeyi, yemek yemeyi, uyumayı veya kişisel hijyenik faaliyetlerde bulunmayı yasaklayan temel yasa **Kabahatler Kanunudur**. Kabahatler Kanununun ilk maddesinde, kanunun amacı **“toplum düzenini, genel ahlâkı, genel sağlığı, çevreyi ve ekonomik düzeni korumak”** olarak tanımlanmıştır.

2005 yılında yürürlüğe giren Kabahatler Kanununun 33. Maddesine göre dilencilik yasaklanmıştır; “Dilencilik yapan kişiye, elli Türk lirası idarî para cezası verilir. Ayrıca, dilencilikten elde edilen gelire el konularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine karar verilir.” Aynı zamanda Kabahatler Kanununun 38. Maddesiyle seyyar satıcılık yasaklanmıştır:

“Yetkili makamların açık ve yazılı izni olmaksızın meydan, cadde, sokak veya yayaaların gelip geçtiği kaldırımları işgal eden veya buralarda mal satışa arz eden kişiye, belediye zabıta görevlileri tarafından elli Türk lirası idarî para cezası verilir.” Kanun hala yürürlükte olup iki madde için de idari para cezası miktarı 2021 yılı için 204 Türk lirası olarak belirlenmiştir.¹

2014 yılında Başbakanlıktan tüm valiliklere genelge gönderilerek dilencilik yapan Suriyeli göçmenlerin, kamplara gönderilmesi talimatı verildiği ortaya çıktı. İçişleri Bakanı Beşir Atalay yaptığı açıklamada; "Durumu olup da kamplara yerleşmeyen Suriyeliler de, zaman geçtikçe zor durumda kaldığı için, dilencilik ortaya çıkıyor. Valiliklere genelge gönderdik. 'Kamplarımızda halen boş yerimiz var. Dilencilik gibi görüntülere meydan vermeyin. Bunlara oradaki sivil toplum kuruluşları yardım yapabilir. Ama kampa gönderecekseniz, kamplarda boş yerimiz var' dedik. Şehir içlerinde o tür görüntüleri biz de arzu etmiyoruz Suriyeli kardeşlerimiz için." dedi.²

Bu genelgeye dayanan operasyonların çeşitli illerde hala devam ettiği, belediyeler ve zabıta tarafından düzenlenen operasyonlar ile dilencilik yapan Suriyeli mültecilerin alikonularak kamplara gönderildiği haberlere yansımaktadır.^{3, 4}

23 Ağustos 2021 tarihinde İstanbul Valiliği 69 numaralı basın açıklamasında "Şehrimizde izinsiz-ruhsatsız atık toplama ve ayırma faaliyetleri; başta çevre ve halk sağlığı sorunları olmak üzere, kayıt dışı ve sağlıksız koşullarda istihdama yol açmakta, ayrıca kamu zararı ve haksız kazanç sebebiyet vermektedir." denilerek "çekçek" ismi verilen 650 kağıt toplama aracının ele geçirildiğini, 286 kişi hakkında adli işlem yapıldığı, yabancı uyruklu kişilerin sınır dışı edilmek üzere Tuzla Geri Gönderme Merkezine sevk edildiği bilgisi verilmektedir.⁵ Bu basın açıklamasının ardından gerçekleşen operasyonlarda kağıt toplayıcılığıyla uğraşan birçok kişi işsiz kalmış, birçok kağıt toplayıcı fiziksel müdahaleyle gözaltına alınmış, 3 kişi tutuklanmış birçok göçmen sınır dışı edilmiştir.⁶

Aynı zamanda Kabahatler Kanununun 37. Maddesinde "Mal veya hizmet satmak için başkalarını rahatsız eden kişi, elli Türk Lirası idarî para cezası ile cezalandırılır. Bu kabahat dolayısıyla idarî para cezası vermeye kolluk veya belediye zabıta görevlileri yetkilidir." şeklinde belirtilmiştir. Bu maddenin uygulamalarında; cinsiyet kimliği, cinsel yönelimi veya cinsiyet ifadesi nedeniyle "seks işçiliği" gerekçe gösterilerek kamu görevlileri tarafından kişilere ayrımcılık temelli, güvenliklerini tehlikeye atacak yaptırımlar uygulanmaktadır.⁷ İstanbul Büyükşehir Belediyesinin 2019 yılında gerçekleştirdiği Roman Çalıştayında seyyar satıcılıkla uğraşan Romanlar; belediyenin Kabahatler Kanununun 37. maddesine dayanarak meyve-sebze standlarına el koyarak 150 tl ceza yazdığını, borçları biriktiğinden ödeyemedikleri için seyyar satıcılık yapmayı bıraktıklarını söylemişlerdir.⁸

2 <http://www.aljazeera.com.tr/haber/valiliklere-suriyeli-genelgesi>

3 <https://www.urfanatik.com/haber/3511785/suriyeli-dilencilere-operasyon>

4 <https://www.gaziantepgunes.com/haber/7118086/bir-bu-eksikti>

5 <http://www.istanbul.gov.tr/bakirkoy-ve-umraniye-ilcelerimizde-izinsiz-ruhsatsız-atık-toplama-ve-ayırma-yerleri-ile-cekcekci-sahislara-yonelik-denetim-basin-aciklamasi>

6 <https://www.birgun.net/haber/istanbul-da-kagit-toplayicilarina-bir-operasyon-daha-361206>

7 <https://kaosgl.org/haber/lsquokabahatler-kanunu-ile-trans-kadinlara-ayrimcilik-yapilamazrsquo>

8 https://calistay.ibb.istanbul/wp-content/uploads/2020/07/IstanbulRomanCalistayi_Dijital.pdf

İlgili para cezasını ödeyemeyecek durumda olan kişilerin alıkonulmasına veya hapsedilmesine adı suçlar için izin veren yasa veya yönetmelikler:

Kabahatler Kanunu kapsamında verilen idari cezaların ödenmemesi durumunda icra uygulanabilir. Evden eşya haczi veya tutuklama gibi uygulamalara gidilemez. Fakat uygulamada, Kabahatler Kanununun belirttiği “dilencilikten elde edilen gelire el konulması” gerekçesiyle dilenen kişiler polis ve zabıta ekipleri tarafından alıkonulmaktadır.⁹ Polis veya zabitanın talimatlarına karşı çıkan kişiler ise Türk Ceza Kanunu Madde 265’e dayanarak “görevini yaptırılmamak için direnme” suçundan 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir.¹⁰

Bu yasa ve yönetmeliklerden herhangi birinin uluslararası insan hakları hukukunu ihlal edip etmediğine dair yorumlar:

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 7’ye göre; “Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Aynı biçimde, suçun işlendiği sırada uygulanabilir olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, Madde 7 üzerine yayınladığı araştırma raporunda “Ulusal mahkemeler tarafından herhangi bir keyfiliğin önlenmesi için suçlar ve cezalar hem erişilebilir hem de öngörülebilir olmalıdır.”¹¹ Denilmektedir. Bu bağlamda, Kabahatler Kanunu cezalandırma için belirsiz ve keyfi bir zemin yaratmakta ve güvenlik güçlerinin, adli yargı olmadan ceza uygulamasının önünü açmaktadır.

Kabahatler Kanununun polis ve zabıta tarafından cinsel yönelim, cinsiyet kimliği veya etnik kimlik odaklı ayrımcılık temelli uygulamalara gerekçe olarak kullanılması; Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşmenin 1. Maddesi, Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 4. Maddesi, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 2. Maddesinde belirtilen ayrımcılık yapmama ilkesini ihlal etmektedir.

9 <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/metrobus-duraklarinda-dilenci-operasyonu-cocuklar-korkudan-agladi-6707246/>

10 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

11 https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_quality_law_requirements_criminal_law_Art_7_ENG.PDF

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi Madde 8 “herkesin özgürce seçtiği ya da benimsediği bir işte çalışarak yaşamını kazanma fırsatına sahip olma hakkını içeren çalışma” hakkını ve Madde 11 ise “herkesin, kendisi ve ailesi için beslenme, giyim ve konut dahil, yeterli bir yaşam düzeyi ve yaşama koşullarını sürekli olarak geliştirme” hakkını tanıır. İki madde de bu hakların gerçekleştirilmesini sağlamak için taraf devletlerin sorumluluk alması gerektiğini vurgular. Ayrıca İnsan Hakları Evrensel bildirgesi Madde 25; “Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar.” der. Avrupa Sosyal Şartı Madde 30 kişilerin yoksulluktan korunma hakkını ve Madde 31 barınma hakkını tanıır. Kişilerin; dilencilikle veya kâğıt toplayıcılığı, seyyar satıcılık gibi günlük ve güvencesiz işlerle geçimlerini sağlamaya çalışmak durumunda kalması kişilerin çalışma ve yeterli yaşama standartlarına erişim haklarının ihlal edildiğinin göstergesidir. Bu işlerle geçimlerini sağlamaya çalışan kişilere yönelik ceza uygulamaları yoksulluk durumunu kriminalize etmekte, kişilerin bu işleri yapmak zorunda kalmasına neden olan hak ihlallerini görmezden gelmekte ve dolaylı olarak bu hakları ihlal etmektedir.

Halka açık yerlerde dilenmeyi, yemek yemeyi, uyumayı veya kişisel hijyen faaliyetlerini gerçekleştirmeyi suç olmaktan çıkarmak için yapılan veya planlanan girişimler:

Ulaşabildiğimiz kaynaklar çerçevesinde Kabahatler Kanununun revizyonu başta olmak üzere halka açık yerlerde dilenmeyi, yemek yemeyi, uyumayı veya kişisel hijyen faaliyetlerini gerçekleştirmeyi suç olmaktan çıkarmak için yapılan veya planlanan herhangi bir girişim bulunmamaktadır.

Yoksulluk içinde yaşayan insanları, istihdama, sosyal yardıma, konut, umumi duşlar ve tuvaletlere ve diğer yeterli hizmetlere erişimleri olmadığı için dilenmek, uyumak,

yıkanmak, dışkılamak veya halka açık yerlerde diğer hijyenik faaliyetlerde bulunmak zorunda kalmaktan korumak için belediye, bölgesel veya ulusal düzeyde mevcut önlemler ve hizmetler:

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sığınma evlerine çoğunlukla yalnızca kadınlar ve çocukları kabul etmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanının açıklamalarına göre; bakanlığa bağlı toplam 149 sığınma evi bulunmaktadır, sığınma evlerinin toplam kapasitesi 3 bin 624 kişidir. Konukevlerine yalnızca şiddete maruz kalmış veya barınma ihtiyacı olan kadınlar ve çocukları kabul edilmektedir.¹² İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde de şiddete maruz kalmış kadınlar ve çocukları için ayrılmış bir sığınma evi bulunmaktadır.¹³ İstanbul'da aynı zamanda Küçükçekmece, Kadıköy, Beşiktaş ve Ataşehir ilçe belediyelerinin açtığı kadınlara yönelik barınma merkezleri bulunmaktadır.

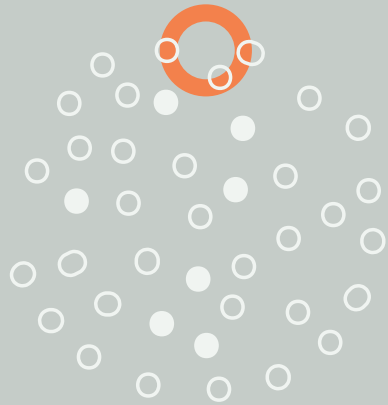
İstanbul'da evsizlere yönelik olarak verilen barınma temelli tek hizmet İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından verilen sınırlı süreli barınak hizmetidir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2019 yılında başlattığı uygulama ile, Florya ön aktarma merkezini barınma merkezine çevirerek 2019-2020 kış döneminde 3 bin 384, 2020-2021 kış döneminde 206 kişiye geçici sürekli barınma sağladı. Bu barınma merkezleri, oda tipi değil salon tipi geçici barınma merkezleridir. Yalnızca kış aylarında hizmet vermekte ve evsiz kişilerin kış şartlarından korunmasını amaçlamaktadır. Yücel Bekaroğlu Doğan'ın¹⁴ İstanbul'da evsizlik yaşayan kişilerle yaptığı nitel görüşmelerde 365 gün açık olan barınma merkezlerine duyulan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaca rağmen Eski İstanbul Belediyesi Darülaceze Müdürü; "İnsanlar (kışın verilen barınak hizmetinden faydalanan), gerçek insanlar (kronik evsizler) zaten kapalı alanlarda yaşamak istemeyen, daralan, bunalan bir an önce kurtulmak isteyen insanlar. Zaten hava açıldığı zaman kendi kendine başlıyor boşalmaya. Ama biz son anda tamamını boşaltıyoruz." açıklamasında bulunmuştur. Sürdürebilir barınma ve destek mekanizmalarının hayata geçirilememesinin bir sebebinin yetkililerin yoksulluğa ve evsizliğe karşı önyargıları olduğu görülmektedir.¹⁵

12 <https://www.aile.gov.tr/basin-aciklamalari/birgun-gazetesinin-siginma-evleri-22-ilden-kalabalik-baslikli-haberine-iliskin-basin-aciklamasi/>

13 <https://ibb.istanbul/arsiv/38308/3-bin-808-kadinla-omuz-omuza-mucadele>

14 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/933593>

15 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/933593>

DERİN YOKSULLUK AĞI

"Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Açık Alan Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır."